

III. OTURUM

VERGİLEME-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ KAPSAMINDA VERGİYE VE SİYASAL KATILIMA İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Prof. Dr. Muhlis BAĞDİGEN*

Arş. Gör. Seda YILMAZ**

Özet

Bireylerin seçmen ve mükellef olarak vatandaşlık ve vergi bilinci ile siyasal sürece katılım sağlaması ve devletin de bu bilinçli katılım karşısında şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim ortaya koyabilmesi, demokrasinin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Özellikle, vergi mükellefiyeti açısından beyan yoluyla vergilendirilen mükelleflerin tevkiyat yoluyla vergilendirilen mükelleflere göre vergi yükünü daha fazla hissedecekleri varsayımı, demokratik yönetim sürecine diğerlerine nazaran daha fazla müdahil olacakları beklentisini de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda çalışma ile beyan ve tevkiyat yoluyla vergilendirilen mükelleflerin vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algıları arasında farklılık bulunup bulunmadığı araştırılmaktadır. Zonguldak, Bartın ve Karabük il merkezlerinde 620 kişiyle gerçekleştirilen yüz yüze anket uygulaması sonrası elde edilen bulgular, ödenen vergilerin demokratik yönetim sürecinde denetimi açısından beyan yoluyla vergilendirilen mükelleflerin algılarının daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Siyasal Katılım, Vergi Algısı, Vergi Bilinci

A COMPARATIVE ANALYSIS ON POLITICAL PARTICIPATION WITHIN TAXATION-DEMOCRACY RELATION

Abstract

To maintain sustainability of democracy it seems crucial for both citizens and taxpayers, with the awareness of being citizenship and tax consciousness, to participate with political issues and government to act towards providing more fiscal transparency and accountability. Especially with the assumption of that taxpayers who are filling tax return feel more pressure of taxation than the taxpayers whose

* Bülent Ecevit Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, muhlisbagdigen@beun.edu.tr

** Bülent Ecevit Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, sedayilmaz@beun.edu.tr

employer withholds taxes from their pay leads to more attendance for taxpayers filling tax return than the others to participate in democratic decision making issues. In this context, this study examines existence of the assumption to find out whether any difference exists between the aforementioned two taxpayers on participation in democratic decision making issues. The findings, obtained by face to face survey conducted in Zonguldak, Bartın and Karabük cities with 620 people, indicate that the taxpayers who are filling tax return have higher perception towards fiscal accountability.

Keywords: Democracy, Political Participation, Tax Consciousness, Tax Perception

1. Giriş

Temsili demokraside seçmenler, oy vererek seçtikleri temsilciler aracılığıyla kamu harcamalarının miktarını, niteliğini ve dağılımını belirler. Böylece, seçilen temsilciler vasıtasıyla siyasal karar alma sürecine seçmenlerin katılımı dolaylı olarak sağlanmış olur. Seçmenlerin temsilciler vasıtasıyla siyasal kararlarını verirken bu kararlarını etkileyen birçok faktör olup, konumuz itibarıyla bu faktörlerden birisi de seçmenlerin ödediği doğrudan ve/veya dolaylı vergiler nedeniyle vergi mükellefi olmasıdır. Bu bağlamda kamu harcamalarının finansmanını vergi ödeyerek üstlenen seçmenlerin ödedikleri verginin hesabını siyasal mekanizmalar yoluyla sorgulaması demokrasinin gereklerindedir.

Toplumda devlet ve vatandaş arasında maddi bir bağ olan vergiye yönelik algı, vergi bilinci ve bu doğrultuda vatandaşlık bilincinin oluşturulması, demokrasinin sağlıklı işlemesi açısından önemli olduğu kadar, demokrasinin sağlıklı işlemesi de vergiye yönelik algının, vergi bilincinin ve vatandaşlık bilincinin oluşturulması açısından bir o kadar önemlidir. Dolayısıyla vergi ile demokrasi arasında karşılıklı ve bir o kadar da önemli bir ilişkinin mevcudiyeti söz konusudur. Bu ilişkinin, bilhassa beyan yoluyla ödenen ve dolayısıyla vergi yükünün daha yoğun hissedildiği vergi mükellefleri nezdinde daha bariz olduğu bu çalışmanın temel varsayımıdır.

Ülkemizde dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı dolaysız vergilere göre oldukça yüksek olup, 2013 yılı genel bütçe vergi gelirleri içerisinde bu oran yaklaşık %70 dolaylı vergi ve %30 dolaysız vergiler şeklinde gerçekleşmiştir. %30 paya sahip dolaysız vergi gelirleri gelir ve kazanç üzerinden alınan vergilerden oluşmakta olup, özellikle bu oranın yaklaşık %20'si Gelir Vergisi (GV) gelirlerinden oluşmaktadır. Her ne kadar GV beyan esasına dayalı bir vergi olsa da, gelirin unsurları arasında yer alan ücret gelirleri daha ziyade tevkifat yoluyla yani kaynağında vergilendirilmekte, ücret ödeyen ve vergi sorumlusu olan işveren ücretli

adına bu vergiyi hesaplayıp, kişinin ücretinden mahsup ederek vergi dairesine beyan edip ödemektedir. 2013 yılı itibariyle ücretler üzerinden tevkifat yoluyla ödenen GV, toplam gelir vergisinin (genel bütçe vergi gelirleri içinde %20 GV'nin %18'lik kısmını) %90'ını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, GV kapsamında elde edilen vergi gelirleri içerisinde payı görece daha yüksek olan ücret gelirleri ağırlıklı olarak tevkifat yoluyla vergilendirilmekte olup, ücretlilerin beyanname verme, belge toplama gibi şekli ödevleri bulunmamaktadır.

Ücret gelirlerinin tevkif yoluyla vergilendirilmesi ve ücret geliri elde edenlerin vergiye ilişkin şekli ödevlerinin bulunmaması, söz konusu mükellef grubunun vergi yükü başta olmak üzere vergiye ilişkin algılarını ve vergi bilinçlerini beyan yoluyla vergilendirilen ticaret ve serbest meslek erbabı gibi mükelleflere kıyasla daha az düzeyde etkileyebilmektedir. Bu durum, vergileme ile demokrasi arasındaki varsayılan karşılıklı ilişki düşünüldüğünde, beyan yoluyla vergilendirilen mükelleflere nazaran tevkifat yoluyla vergilendirilen mükelleflerin vatandaş olarak kendilerinden beklenen yükümlülüklerin bilincinde hareket etmelerini de olumsuz yönde etkileyebilecektir.

Çalışmada, elde ettiği ücret geliri üzerinden beyanda bulunmayan ve tevkifat yoluyla vergilendirilen ücretlilerin vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algılarının ve siyasal karar almadaki etkinliklerinin, gerçek usulde ve beyan yoluyla vergilendirilen ticaret ve serbest meslek erbabı mükellef grupları ile karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla; Zonguldak, Bartın ve Karabük illerinde ücret, ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerle yüz yüze yapılan anket uygulaması ile elde edilen veriler analiz edilmektedir.

2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Kavramları

Vergi, bireylerin yaşadıkları topluma olan bağlılıklarının bir karşılığı olarak ele alınacak olursa, vergi bilincine sahip olmayan toplumlarda vergi mükellefiyeti bir külfet olarak değerlendirilebilir (Yeniçeri, 2004:913). Bu durumu kabul eden bireylerden külfet olarak kabul ettikleri vergi ödevinden kurtulabilmek için mükellefiyete karşı psikolojik bir tutum sergilemeleri beklenmektedir (Yüce, 2006-2007:68). Mükelleflerin vergi uygulamalarına yönelik psikolojik tutumlarının incelenmesi, bu tutumların potansiyel davranışlara yol açan eğilimler olmasından nedeniyle önemlidir (Aktan vd., 2002:118). Vergilendirme yapılırken devlet tarafından verginin bireylerin davranış, karar ve tercihleri üzerindeki etkileri dikkate alınmadığında devlet açısından vergi gelirlerinde kayıpların ortaya çıkması ve ileriye dönük başka

sorunların kendini göstermesi muhtemeldir (Yüce, 2006-2007:74). Ayrıca verginin toplum tarafından kabul görmemesi sonucu vergiden istenilen randımanın alınmaması mümkündür. Bu bakımdan vergi kanunlarının toplum psikolojisinde de kabul görmesi gerekir (Mutluer vd., 2010:191). Bu durum, mükellef psikolojisinin incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Mükellef psikolojisinin incelendiği *vergi psikolojisi* olarak adlandırılan alanda vergi uyumu, vergi algısı, vergi bilinci ve vergi ahlakı kavramları yer almaktadır.

Vergi kanunlarının ve vergi idaresi tarafından öngörülen yükümlülüklerin mükellef tarafından tam ve zamanında yerine getirilmesi *vergi uyumu* kavramını ifade etmektedir (Tunçer, 2005:219). Bireylerin vergiye ilişkin yükümlülüklerini kendiliğinden yerine getirerek vergiye gönüllü uyum göstermeleri bireylerin vergiyi doğru algılamalarına ve vergi bilincine sahip olmalarına bağlıdır. Vergi algısı ve vergi bilinci, vergiye karşı tutum ve davranışların belirleyicileridir (Sağlam, 2013:331). Bireylerin vergi ile ilgili ödevlerini yerine getirmedeki isteklilik düzeyi olarak (Akdoğan, 2011:189) tanımlanan *vergi bilinci* ve vergi olgusu hakkında bireyin zihninde şekillenen veya oluşan fikir (Sağlam, 2013:319) olarak tanımlanan *vergi algısı*, insanların vergiye bakışını yansıtmaktadır (Sağbaşı ve Başoğlu, 2005:126).

Mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını inceleyebilmek için vergi algısı ve vergi bilinci kavramlarını da dikkate almak gerekmektedir. Vergi algılamasını ve vergi bilincini etkileyen dolayısıyla mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu etkileyen faktörler genel olarak ele alınacak olursa; gelir düzeyi ve vergi oranları, sosyal ve demografik faktörler, cezalar, denetim olasılığı ve önceki denetimler, sübjektif ve objektif ölçüler ve tedbirler, mali müşavirlerin ve vergi danışmanlarının etkisi, ahlaki ve sosyal dinamikler, vergi sisteminin karmaşıklığı ve vergi affı gibi faktörlerin mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını şekillendirdiği söylenebilir (Çelikkaya, 2002).

Vergi psikolojisi içerisinde yer alan ve vergi uyumu, vergi algısı ve vergi bilinci kavramlarıyla etkileşim içerisinde olan bir başka kavram olan *vergi ahlakı* ise vergi ödeme konusunda içsel bir motivasyon olarak ifade edilmektedir. Vergi ahlakı kavramı, mükelleflerin vergiye yönelik tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkileyen bir değişken olarak kabul edilmektedir (Torgler, 2003:6).

Bu tespitlerden hareketle, vergi uygulamalarının sosyolojik olarak toplum tarafından kabul görmemesi, devletin uygulamakta olduğu vergi sisteminden istenilen verimi sunmaması sorununu beraberinde

getireceğinden vergi uygulamalarına ilişkin karar vericilerin bu durumu göz önünde bulundurarak politika üretmeleri önemlidir. Sosyolojik olarak vergi uygulamalarının toplumun tarafından kabul görebilmesi için ayrıca bu uygulamaların mükellef psikolojisi üzerindeki etkilerinin ve yansımalarının tespiti için yeterli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, bu durum, mükellef psikolojisinin incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Mükellef psikolojisinin incelendiği *vergi psikolojisi* olarak adlandırılan alanda vergi uyumu, vergi algısı, vergi bilinci ve vergi ahlakı kavramlarının yeterince ve her toplumun kendi sosyo-kültürel yapısı ve değerleri de dikkate alınarak analiz edilmesi; daha sonra da farklı sosyo-kültürel yapılardan elde edilen geri bildirimlerle evrensel anlamda çıkarsamalar yapılması gerekmektedir.

3. Vergileme-Demokrasi İlişkisinin Teorik Temelleri

Geleneksel maliye yaklaşımında, verginin mükellef üzerindeki tüketim, tasarruf ve çalışma güdüsü gibi birtakım etkileri kabul edilmesine rağmen vergi mükellefi pasif bir konumda tanımlanmaktadır. Halbuki aynı zamanda bir seçmen olarak siyasal karar alma sürecinde etkili olabilen vergi mükellefi uzun dönemde vergileme sürecini değiştirebilecek bir konumdadır (Pınar, 2000:106).

Verginin hukuki temelleri hakkındaki görüşler; toplumun iktisadi yaşam tarzına, siyasi rejimine ve hukuk sistemlerine bağlı olarak değişim göstermiştir. Hukuki temel olarak nitelendirilen devletin vergileme yetkisidir. Anayasal olarak kanunla beliren vergileme yetkisi, devletin kendisine şahsi ya da mülki olarak bağlı olan birey ve kurumlar üzerindeki kuvvetini göstermektedir. (Edizdoğan, 2007:150-151).

Verginin kim tarafından, neden, nasıl ve ne şekilde konup-uygulanacağı ve kimlerden alınacağına ilişkin görüşler önemli olup, bu görüşleri ortaya koyan teorilerden biri olan *sosyal sözleşme* teorisinde insanların sosyal bir varlık olarak kendi hallerine hayatlarını devam ettiremeyecekleri dikkate alınarak, sosyal anlamda hayatlarını idame ettirebilmeleri için birlikte yaşama gerekliliği ve bu yaşamdan kaynaklanan savunma, adalet gibi ortak ihtiyaçlar dikkate alınarak sosyal hayatın bir üst organize şekli olan devlet aygıtı ile kişiler arasında zımni bir sözleşmenin var olduğu kabul edilir. Kişiler, bu sözleşme gereği de devletin sunmuş olduğu hizmetler karşılığında bir bedel ödeme yükümlülüğü altındadır (Mutluer vd., 2010:188).

Egemenlik hakkı teorisinde ise toplumun kendisinden beklediği hizmetleri sunmak üzere var olan devlet, hukuki bir varlık olarak kendisine atfedilen görevleri yaparken demokrasi ile yönetilen hukuk devletlerinde başta anayasalar olmak üzere yasalarla kendisine yüklenmiş olan hükümler hakkını kullanarak cebri olarak vergi almaktadır. Ancak demokratik ülkelerde devletler, egemenlik hakkını ileri sürerek vergi almada keyfi hareket etme serbestisine sahip bulunmamaktadır. Demokrasi dışı rejimlerde dahi, devletlerin vergi alma hakları birtakım yollarla sınırlandırılabilir. Demokrasi ile yönetilen toplumlarda devletler, başta anayasalar olmak üzere kanunlara uymak zorundadır. Bu durum, vergilemede devletin egemenlik hakkını kullanırken uyması gereken yasal bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır (Mutluer vd., 2010:191).

Her iki görüşün ortak paydası, devletin vatandaşlar için kamu hizmeti sunması ve vatandaşların da bu hizmetlerin bir karşılığı olarak vergi ödemesidir. Egemenlik teorisi, devletin vergileme yetkisinin varlığını ancak var olan siyasi rejime göre de sınırlandırılabilmesini ele almaktadır. Devlet, vatandaşlara kamu hizmeti sunacaktır; ancak sunulan bu kamu hizmetinin türü, miktarı, kimler için sunulacağı, nasıl sunulacağı ve ayrıca sunulan hizmetlerin finansmanının hangi vergilerle, kimlerden, hangi şartlarda ve nasıl alınacağı siyasi talep vasıtasıyla siyasi karar alma süreci içerisinde, daha ziyade siyasi gücü elinde bulunduran irade tarafından belirlenmektedir. (Bulutoğlu, 2008:3-5)

Kamu tarafından üretilen mal ve hizmetlere ilişkin alınan kararlarda aktif role sahip olanlar, bürokratlar ve siyasi gücü elinde bulunduran aynı zamanda seçmenlerini temsil eden politikacıdır (Bağdigen, 2001:15). Bununla birlikte, günümüz kamu yönetimi anlayışındaki gelişmeler de dikkate alındığında *iyi yönetim* uygulamaları kapsamında siyasi karar alma sürecine bürokrat ve politikacılara ilave olarak özellikle sivil toplum örgütleri ile baskı gruplarını da dâhil etmek gerekmektedir. Siyasal mekanizma içerisinde kendisine hükümet etme görevi verilen siyasi güçten, kendisine verilmiş olan hükümet etme yetkisini süreç içerisinde başta sivil toplum örgütleri ve baskı grupları olmak üzere toplumun farklı katmanlarının da nabzını tutarak sürdürmesi beklenir.

Demokratik rejimlerde, başta seçmenler olmak üzere toplumu oluşturan bireyler, gerek seçimler vasıtasıyla, gerekse sahip oldukları lobi yapma, baskı uygulama gibi tamamen hukuki olan bir takım enstrümanlarla karar vericileri kamu kesimince sunulacak mal ve hizmetlerin miktar ve bileşimine ilişkin kararlarında etkileyebilmektedir. Özellikle seçimler, temsili demokrasilerde halkın beklentileri doğrultusunda uygulanacak olan

politikaları belirleyecek olan vekillerin tespiti amacıyla yapılan siyasal uygulamalardır.

Bireyler devletten bekledikleri hizmet ve miktarını siyasal yoldan, demokrasilerde seçimler ve temsil yoluyla duyurmaktadır. Sunulacak mal ve hizmetlerin maliyetleri de bireyler tarafından yine demokratik temsil ve siyasal karar yolu ile konan vergilerin ödenmesiyle paylaşılır (Bulutoğlu, 2008:58-61). Bireyler kamu tarafından sunulacak mal ve hizmetlerin türü ve miktarı hakkındaki tercihlerini siyasal süreçte temsilcileri aracılığıyla duyururken, hükümet de bürokrasiden bütçe aracılığıyla kamu hizmetlerinden ne kadar istediklerini belirtirler (Bulutoğlu, 2008:172).

Temsili demokrasilerde halk, seçtiği vekillere yönetim yetkisini ve sorumluluğunu devreder. Halkın temsilcileri olan vekilleri ve siyasi güç tarafından atanan bürokratlar da kamusal mal ve hizmetleri sunarlar. Sunulan bu mal ve hizmetler ise başta vergi olmak üzere çeşitli gelir kaynakları ile finanse edilir. Temsilciler kendilerine devredilen yetki ve sorumlulukları yerine getirirken yaptıkları faaliyetler hakkında seçmenini ve toplumu bilgilendirirler (Aktan vd., 2009:249). Bu durum, hesap verebilir olmanın gereği olup, yönetsel anlamda şeffaflığın da gereğidir.

Siyasal yönetim biçiminin meşruiyeti, katılımcılık, yerinden yönetim gibi demokrasinin temel araçlarının uygulanma düzeyi ve diğer siyasal faktörler, bireylerin vergi ödeme veya ödememe tercihleri üzerinde etkili olmaktadır. Mutlak monarşilerde ve despotik rejimlerde *temsilsiz vergilemeye* karşı halkın gösterdiği tepkiler ve isyanlardan ötürü siyasal faktörlerin vergi ödeme/ödememe tercihleri üzerindeki etkili olması ve halkın kendi temsilcilerini kendilerinin seçebildiği ve denetleyebildiği demokratik rejimlerde vergiye gönüllü uyumun daha yüksek olması beklenir (Aktan, 2006:133). Birer seçmen olarak bireyler seçtiği vekillere yönetim yetkisini ve sorumluluğu devrederken, aynı zamanda birer vatandaş ve/veya vergi mükellefi olarak kendilerinden vergi bilincine sahip olmaları da beklenir. Dolayısıyla, vergi bilinci dendiği zaman mükellefin vergi ödeme isteği akla geldiğinden, aynı zamanda bir seçmen olan vergi mükellefinin kamu kesimini algılaması ve siyasal otoriteden beklentisi de göz ardı edilmemelidir (Pınar, 2000:98).

Vergiye karşı gösterilen tepkiler açısından *temsilsiz vergileme* özel bir öneme sahiptir. Temsilsiz vergilemede, egemenliğin mutlak sahibi olan toplum, yetki vermediği bir otorite tarafından vergilendirildiğinden vergilere muhatap olan mükelleflerin vergiye karşı tepki göstermesi sonucunu doğurmaktadır. Avrupa'da ortaya çıkan vergi isyanları, genel olarak Magna

Carta Libertatum adını taşıyan hak ve özgürlük bildirgesinin yayınlandığı 1215 tarihinden sonraki dönemlere rastlamaktadır. Magna Carta Libertatum ile vergileme yetkisi ilk defa resmen tespit edilmiştir. Vergileme yetkisi sınırlandırılarak *temsilsiz vergi olmaz* ilkesi yönünde dolaylı da olsa ilk adım atılmış, ilerleyen süreçte devletlerin yönetim yapısında önemli değişimler gerçekleştirilmiştir. Demokrasinin gelişim sürecinde bu girişim başlangıç noktası olarak kabul edilmekte ve demokrasinin gelişimiyle yönetimin meşruluğu konusundaki duyarlılık da artmaktadır.

Toplumun daha duyarlı hale gelmesi, devlet yönetiminin sorgulanmasının yolunu açmış ve gerçekleşen haksız uygulamalar karşısında gösterilen tepkileri de artırmıştır. (Aktan vd., 2002:156-157). Bu tepkiler tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde İngiltere’de Wat Tyler İsyanı diğer adıyla Peasants’ Revolt İsyanı (1381) ve Hampden Hareketi (1629), Fransa’da Poujade Hareketi (1950), Amerika’da Pul Vergisi İsyanı (1765), Boston Çay Partisi İsyanı (1773), Shays İsyanı (1786-87), Viski İsyanı (1794), Fries İsyanı (1799), Gümrük Tarifesi İsyanları (1828-1861), Büyük Buhran yıllarında vergiye karşı yapılan direniş (1929) vergi uygulamasındaki haksız olduğu düşünülen uygulamalara karşı yapılan tepkilerden bazılarıdır (Aktan vd., 2002:156-185). Vergi uygulamalarına karşı yapılan bu tepkiler genellikle ağır ve temsilsiz olduğuna inanılan vergilere karşı ortaya çıkmıştır.

Mükellefin devletin meşru varlığını kabul etmesi, devlete olan bağlılığı ve duyduğu güven duygusu ve kamu hizmetlerinden yeterli ölçüde yararlandığına inanmasının verginin mükellef tarafından istenerek ödenmesini kolaylaştıracağı beklenir (Çataloluk, 2008:219). Aynı zamanda iyi vatandaş olma bilincine sahip bireylerin, toplumsal düzen için gerekli olan verginin ödenmesi ve diğer kurallara uyulmasında kendiliğinden ve gönüllü olarak çaba göstereceği düşünülür. Böylece, vergileme süreçlerinde etkin bir şekilde rol alan mükellefin zaman içinde vergilemeye ilişkin bilgi ve algı düzeyinin de gelişeceği kabul edilir (Aktan ve Çoban, 2006:149).

Vergileme yetkisinin anayasal düzenlemelerle kimler tarafından, nasıl ve ne şekilde kullanılabilceğinin düzenlenmiş olması ve bu yetkinin de temsili demokrasilerde parlamentolar tarafından halk adına kullanılması, verilen bu yetkinin temsiliyet ve demokrasi arasındaki etkileşiminin iyi analiz edilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda öncesinde takip eden başlık altında literatürde yer alan çalışmalara yer verilmekte, sonrasında ise mükelleflerin vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algıları analiz edilmektedir.

4. Literatür Özeti

Literatürde mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerin incelenmesine yönelik pek çok ampirik analize rastlanmaktadır. Demokrasi ve siyasal katılım unsurlarının ele alındığı çalışmalara bakıldığında, söz konusu unsurların mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Alm, Mc Clelland ve Schulze'nin (1998) yaptığı çalışmanın sonuçları, vergi ile ilgili konularda oylama yapılmasının vergi uyumu üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Torgler'in 2003 ve 2005 yılında yaptığı çalışmalarda doğrudan demokrasinin vatandaşların doğrudan siyasal katılımını sağlama imkânı vermesi sebebiyle vergi ahlakını önemli ölçüde etkilediği ortaya koyulmuştur. Alm ve Torgler (2006) tarafından yapılan çalışmada ise doğrudan demokrasi rejiminde toplanan vergiler ile harcama yapılırken vatandaşların tercihlerin dikkate alındığından mükelleflerin vergiye uyumlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında; Muter, Sakinç ve Çelebi (1993) tarafından mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışları ve bu davranışları ortaya çıkaran faktörlerin incelenmesi amacıyla yapılan anket çalışmasında, vatandaşların ödedikleri vergi ile kamu hizmeti arasında bağ kuran mükelleflerin vergi yükünü daha az hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada mükelleflerin devlet harcamalarının yöneldiği alanları ve yapıma şeklini izleyip izlemedikleri ve bunları ödedikleri vergilerle ilişkilendirerek değerlendirmede bulunup bulunmadıkları incelenmiş; elde edilen bulgulara göre, devletin toplamış olduğu vergileri harcama biçimi ve sorumluluğu mükelleflerin vergiye bakışlarını etkileyen önemli bir faktör olarak dikkat çekmiştir. Ömürbek, Çiçek ve Çiçek (2007) tarafından yapılan çalışmada ise ödenen vergilerin açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi ve daha şeffaf ve hesap verebilir bir devlet yönetimi vergi bilincinin oluşmasını ve artmasını etkileyen en önemli iki faktör olarak tespit edilmiştir.

Açık Toplum Vakfı ve Boğaziçi Üniversitesi (2010) tarafından vergi, temsiliyet ve demokrasi ilişkisi üzerine vatandaşların algılarının ölçülmesine yönelik yapılan çalışmanın ülkemizde bu konuda yapılan en kapsamlı çalışma olduğu söylenebilir. Çalışmada yalnızca vergi mükelleflerinin değil, tüm vatandaşların algıları ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, vatandaşların vergi ödemenin kendilerine ülke yönetiminde söz sahibi olma hakkı verdiği görüşünde oldukları; ancak, demokratik temsiliyet, kamu yönetiminin şeffaflığı ve hesap verebilirliği konularında algılarının olumsuz olduğu tespit edilmiştir.

5. Farklı Mükellef Gruplarının Vergi ve Siyasal Katılıma İlişkin Algılarının Karşılaştırılmasına Yönelik Araştırma

5.1. Araştırmanın Amacı ve Metodolojisi

Bu başlık altında, elde ettiği ücret geliri üzerinden tevkifat yoluyla vergilendirilen ücretliler ile beyan yoluyla vergilendirilen ticaret ve serbest meslek erbabı mükellef gruplarının vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algıları ve siyasal karar almada ne kadar etkin oldukları yüz yüze yapılan anket uygulamasından elde edilen verilere göre karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Anket, demografik bilgiler haricinde alan yazı taramasına dayalı olarak hazırlanan 32 sorudan oluşan 5'li Likert ölçeğinden (1. Kesinlikle Katılmıyorum, ..., 5. Kesinlikle Katılıyorum anlamına gelmek üzere) oluşmaktadır.

Araştırmada, beyanname veren vergi mükelleflerinin ve beyanname vermeyip tevkifat yoluyla vergilendirilen mükelleflerin vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algılarının karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Beyanname veren mükellefler arasından ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler, elde ettiği ücret geliri üzerinden beyanname vermeyip tevkifat yoluyla vergilendirilen mükellefler arasından ise kamu kurumu ve kuruluşlarında çalışanlar ana kütle belirlenmiştir.

Zaman ve maliyet kısıtları da göz önüne alınarak, araştırmada coğrafi açıdan da sınırlamaya gidilmiş; anket uygulaması Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Zonguldak, Bartın ve Karabük il merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. Ana kütlelerin 1 milyon ve üzeri olduğu durumlarda ulaşılması gereken asgari örneklem büyüklüğü istatistiksel geçerlilik açısından %95 güven aralığında ve %5 hata payı ile 384 olarak hesaplanmaktadır (Sekaran and Bougie, 2010:296). Örneklem büyüklüğü olarak ele alınan birim sayısının asgari örneklem sayısından fazla olmasının evrenin temsil düzeyini artıracığı da dikkate alınarak bu çalışmanın örneklem sayısı 620 olarak belirlenmiştir. Zaman ve maliyet etmenleri sebebiyle ana kütlelerin tamamına ulaşmanın güç olması ve araştırma evreninin geniş bir coğrafi alanda yer alması sebebiyle örnekleme girecek birimlerin seçiminde *kota örnekleme yöntemi* kullanılmıştır. Kota örnekleme yöntemi, ana kütleyle ilişkin çerçevenin var olduğu ancak birim seçiminin keyfi olarak yapıldığı bir olasılıklı olmayan örnekleme yöntemidir (Anadolu Üniversitesi, 2009:178). Ana kütleyle ilişkin bilginin mevcut olduğu ve örneklemin evrenin büyüklüğüne orantılı şekilde seçildiği kota örnekleme yöntemi olasılıklı olmayan örnekleme yöntemleri içerisinde temsil düzeyi en yüksek örnekleme yöntemi olarak kabul edilmektedir (MEB, 2011:14).

Ana kütle hacmine dair bilgi edinmek amacıyla Zonguldak, Bartın ve Karabük illerinde ücretli olarak kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ve ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin sayılarına araştırma kapsamında Sosyal Güvenlik İl Müdürlüklerinden ve Zonguldak Vergi Dairesi Başkanlığı ile Karabük ve Bartın İl Defterdarlıklarından ulaşılmıştır. Evren, anket yapılan iller ve mükelleflerin gelir kaynaklarına göre (ücretliler, ticaret ve serbest meslek erbabı olmak üzere) tabakalara ayrılarak her tabakanın ana kütle hacmi içindeki oranı bulunmuştur. Mükellef sayısına göre ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler için %44'lük, ücretliler olarak kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar için %56'lık bir tabaka ayırımına gidilmiştir. Bu tabakalara göre, ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler için 273, ücretli olarak çalışanlar için 347 örneklem belirlenmiştir. Örneklem alınan 620 kişiye anket uygulanmış, bu uygulama sonucunda değerlendirilebilir nitelikte 583 anket (örneklem %94'ü oranında) elde edilmiştir. Ankete katılan mükelleflerden 3'ü hem ticari kazanç hem ücret geliri elde ettiklerini bildirmiştir. Bu mükelleflerin cevaplarına ilişkin değerlendirmeler analiz dışı tutulmuş ve 580 anket üzerinden analizler tamamlanmıştır.

5.2. Verilerin Analizi

Anket uygulaması ile elde edilen veriler kodlanarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve SPSS 19.0 Paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analiz başlamadan önce anketin güvenilirliği test edilmiş, daha sonra da sırasıyla ankete katılanlara ait demografik bilgiler frekans analizine tabi tutulmuştur. Keşifsel faktör analizi (Exploratory Factor Analysis) yapılarak ölçeğin boyutları tespit edilmiş ve faktör analizi sonucunda ortaya çıkan faktörlerin güvenilirliği test edilmiştir. Her değişken ve faktör için ortalama ve standart sapma hesaplanmış, ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin ve ücretlilerin vergiye ve siyasal katılımı ilişkin algı düzeylerinin faktör analizi sonucunda ortaya çıkan her faktör için anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği sınıanmıştır.

5.3. Araştırma Bulguları

Bu bölümde, araştırma sonuçlarına ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Araştırma bulguları; demografik bilgiler, faktör analizi ve güvenilirlik analizi sonuçları, algı düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan analiz sonuçlarından oluşmaktadır.

5.3.1. Araştırma Örneğinin Genel Özellikleri

Tablo 1’de araştırma örneğinin genel özellikleri yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırma Örneğinin Genel Özellikleri

Demografik Özellikler	Grup A		Grup B		Demografik Özellikler	Grup A		Grup B	
	Fr	%	Fr	%		Fr	%	Fr	%
Cinsiyet					Gelir düzeyi				
Kadın	50	20.3	114	34.1	0-15.000 TL	37	15.0	11	3.3
Erkek	196	79.7	220	65.9	15.001-30.000 TL	77	31.3	191	57.2
					30.001-45.000 TL	62	25.2	91	27.2
					45.001-60.000 TL	32	13.0	18	5.4
					60.001 TL ve üzeri	17	6.9	5	1.5
Yaş					Mükellefiyet süresi				
20’den küçük	1	0.4	2	0.6	5 yıldan az	59	24.0	117	35.0
20-29	26	10.6	85	25.4	5-9 yıl	38	15.4	33	9.9
30-39	75	30.5	108	32.3	10-14 yıl	37	15.0	40	12.0
40-49	78	31.7	83	24.9	15-19 yıl	23	9.3	41	12.3
49’dan büyük	50	20.3	45	13.5	19 yıldan fazla	86	35.0	86	25.7
Eğitim düzeyi					Ortalama yıllık vergi				
İlkokul	21	8.5	2	0.6	0-1.000 TL	22	8.9	44	13.2
Ortaokul	61	24.8	7	2.1	1.001-2.000 TL	50	20.3	51	15.3
Lise					2.001-3.000 TL	52	21.1	31	9.3
Ön Lisans	107	43.5	38	11.4	3.001-4.000 TL	34	13.8	17	5.1
Lisans					4.001-5.000 TL	25	10.2	36	10.8
Lisansüstü	29	11.8	30	9.0	5.001 TL ve üzeri	35	14.2	66	19.8
	24	9.8	142	42.5	Cevapsız	28	11.4	89	26.6
	3	1.2	115	34.4					

* Grup A: Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler; Grup B: Ücret geliri elde eden mükellefler

Buna göre, ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin önemli bir kısmı erkeklerden oluşmaktadır. Erkeklerin oranı bu mükellef grupları için sırasıyla %79.7 ve %65.9'dur. Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde edenlerin çoğunluğu (%31.7 ile) 40-49 yaş grubu, ücret geliri elde edenlerin çoğunluğu (%32.3 ile) 30-39 yaş grubu arasındadır. Eğitim düzeylerine bakıldığında ise ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin büyük çoğunluğunu (%43.5 ile) lise, ücret geliri elde edenlerin büyük çoğunluğunu (%42.5 ile) lisans mezunudur. Hem ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde edenlerin (%24 ile) hem de ücret geliri elde eden mükelleflerin çoğunluğu (%35 ile) 5 yıldan daha az süredir vergi mükellefi olduklarını bildirmişlerdir.

Tablo 1 incelendiğinde, gelir düzeyleri bakımından her iki mükellef (ticari kazanç ve serbest meslek ile ücretli) grubunda da çoğunlukla 15.001-30.000 TL aralığında yıllık gelir elde edildiği beyan edilmiştir. Ancak 30.001-45.000 TL yıllık gelir dilimi her iki mükellef grubunda azımsanmayacak paya sahiptir. Ankete katılan mükelleflerin ne kadar vergi ödediklerini bilip bilmediklerini öğrenmek amacıyla kendilerine ödedikleri ortalama yıllık vergi sorulmuştur. Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde edenlerin nispeten çoğunluğu (%21.1 ile) 2.001-3.000 TL arasında yıllık vergi ödediklerini, ücret geliri elde eden mükelleflerin çoğunluğu (%26.6 ile) ise ne kadar vergi ödediklerini bilmediklerini bildirmişlerdir. Ödedikleri verginin ne kadar olduğunu bilmeyenlerin oranı ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerde %11.4'tür.

Demografik bilgilerin tümü incelendiğinde, iki mükellef grubunun da cinsiyet, gelir düzeyleri ve mükellefiyet sürelerine ilişkin bilgileri katılımcıların çoğunluğu bakımından paralellik arz ettiği gözlenmektedir. Yaş, eğitim düzeyleri ve ödedikleri vergiyi bilme oranlarında ise cevapların çoğunluğu bakımından ayrışma olduğu anlaşılmaktadır.

5.3.2. Faktör Analizi Sonuçları

Ölçekte yer alan 32 maddenin faktör yapısını değerlendirmek üzere keşifsel faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen verilerin keşifsel faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için yapılan analizler sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett değerleri sırasıyla KMO=0.943 ve Bartlett Küresellik testi=9,443.476 p=0.000 olarak istatistiksel olarak

anamlı bulunmuş¹ ve verilerin faktör analizi yapmaya uygun olduğu istatistiksel olarak tespit edilmiştir.

Anket uygulamasından elde edilen verilere temel bileşen analizi yöntemi (Principal Component Analysis) ve Varimax dik döndürme tekniği (Varimax with Kaiser Normalization) uygulanmıştır. Araştırmada; her faktörün altında en az üç maddenin yer alması, bir maddenin bir faktörde gösterilebilmesi için 0.40 ve daha büyük faktör yüküne sahip olması ve maddelerin buldukları faktördeki yük değerleri ile diğer faktörlerdeki yük değerleri arasındaki farkın 0.10 ve daha yukarı olması şartları aranmıştır. Ayrıca, faktör analizine öz-değeri 1'den büyük faktörler alınmıştır. Bu şartlara uymayan maddelerin (4 madde) elenmesinin ardından yinelenen analizler sonucunda, ölçekte yer alan maddelerin öz-değeri 1'den büyük olan dört faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Ölçekte yer alan bütün madde yüklerinin ise 0.40'tan büyük (0.472 ila 0.833 arasında) olduğu görülmüştür. Toplam 28 maddeden oluşan ölçeğin açıkladığı kümülatif varyans oranı ise %59.12 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2'de faktör analizi sonucu ortaya çıkan faktörler ve faktörlerin sahip olduğu maddelerin buldukları faktördeki yük değerleri verilmektedir.

Tablo 2: Faktör Analizi Sonuçları

No	Faktörler ve Maddeler	
	Faktör 1: Vergi ve Hizmet Sunumu	
1	Ödenen vergiler, vatandaşlara hizmet olarak tekrar geri dönmektedir.	0.833
2	Sunulan kamu hizmetleri, toplumun genelini memnun etmektedir.	0.817
3	Vatandaşlar, ödediği verginin karşılığını yeterince almaktadır.	0.798
4	Ödenen vergiler, toplumun ortak ihtiyaç duyduğu alanlara harcanmaktadır.	0.783
5	Devlet, vergi ile ilgili konularda vatandaşları yeterince bilgilendirmektedir.	0.739

¹ KMO, örneklem yeterliliğini ölçen ve değeri 0 ile 1 arasında değişen bir katsayıdır. Bu katsayının 0,5'den küçük olması durumunda faktör analizi uygulanamamaktadır. KMO katsayısı 1'e yaklaştıkça oldukça iyi olduğu kabul edilmektedir. KMO değerinin 0.943 olması örneklemin faktör analizi açısından yeterliliğinin çok iyi olduğunu göstermektedir. Bartlett'in küresellik testi ise, verilere ilişkin korelasyon matrisini kullanarak analize dahil edilen değişkenlerin aralarında genel bir ilişki olup olmadığını test eder. Bu testin sonucu anlamlı ise ($p < 0,05$) değişkenler arasında faktör analizine uygun ilişkiler olduğu yorumu yapılmaktadır. Bartlett küresellik testi sonucunda $p=0.000$ olduğundan veriler faktör analizine uygun olduğu söylenebilir (İslamoğlu ve Alnaçık, 2013:375).

- 6 Eğitim alanında yapılan uygulamalar toplumun genelini memnun 0.733
etmektedir.
- 7 Sağlık alanında yapılan uygulamalar toplumun genelini memnun 0.726
etmektedir.
- 8 Sosyal güvenlik alanında yapılan uygulamalar toplumun genelini 0.675
memnun etmektedir.
- 9 İstihdam alanında yapılan uygulamalar toplumun genelini 0.568
memnun etmektedir.

* Öz değer=6.225, Açıklanan Varyans (%)=22.234, Kümülatif Varyans (%)=22.234

Faktör 2: Vergi ve Saydamlık

- 10 Vatandaşlar seçmen olarak, ödediği verginin nerede-nasıl 0.706
kullanıldığını oy sandığında sorgulamaktadır.
- 11 Vergiler toplanırken vatandaşlara karşı şeffaf davranılmaktadır. 0.689
- 12 Toplanan vergiler harcanırken vatandaşlara karşı şeffaf 0.673
davranılmaktadır.
- 13 Kamu kaynakları kullanılırken vatandaşlara hesap 0.638
verilebilmektedir.
- 14 Vatandaşlar, ödediği vergilerin nereye-nasıl harcandığını 0.585
bilebilmektedir.
- 15 Genel olarak, toplumda kimlerin ne kadar vergi ödediği 0.498
bilinebilmektedir.
- 16 Vergilendirmede vatandaşların gönüllü uyumu esas alınmaktadır. 0.472

* Öz değer=3.957, Açıklanan Varyans (%)=14.132, Kümülatif Varyans (%)=36.366

Faktör 3: Vergi ve Demokrasi

- 17 Vergi ödemek, vatandaşların devlete olan bağlılığını 0.727
göstermektedir.
- 18 Vergilendirme ile demokrasi arasında sıkı bir ilişki vardır. 0.722
- 19 Vergilendirme, demokrasinin gelişmesi için önemli bir araçtır. 0.670
- 20 Vatandaşlar, demokratik hak ve özgürlükleri karşılığında vergi 0.624
ödemektedir.
- 21 Vergi ödemek, vatandaşlara toplumu ilgilendiren konularda söz 0.583
sahibi olma hakkı vermektedir.
- 22 Vergi ödemek, vatandaşlara devletten hesap sorma hakkı 0.550
vermektedir.

* Öz değer=3.363, Açıklanan Varyans (%)=12.011, Kümülatif Varyans (%)=48.377

Faktör 4: Vergi ve Yönetim

- 23 52 milyon seçmen arasında her seçmenin sahip olduğu bir oy 0.606
önemlidir.
- 24 Demokrasi sağlıklı işlemektedir. 0.575
- 25 Toplanması gereken vergilerin tamamı tahsil edilebilmektedir. 0.565
- 26 Kamu hizmetleri sunulurken toplanan vergiler israf 0.550

edilmemektedir.

27 Vergilendirmede vatandaşların ödeme gücü dikkate alınmaktadır. 0.542

28 Vergilerin tam ve zamanında ödenip ödenmediğini tespit etmek için vatandaşlar düzenli olarak denetlenmektedir. 0.523

* Öz değer=3.008, Açıklanan Varyans (%)=10.742, Kümülatif Varyans (%)=59.119

(KMO= 0.943; Bartlett Küresellik Testi= 9,443.476, p=0.000)

Tablo 2’de yer alan faktör analizi sonuçlarına göre;

• İlk faktör *vergi ve hizmet sunumuna* ilişkin olup, 9 maddeyi kapsamaktadır.

• İkinci faktör *vergi ve saydamlığa* ilişkin olup, 7 maddeyi kapsamaktadır.

• Üçüncü faktör *vergi ve demokrasiye* ilişkin olup, 6 maddeyi kapsamaktadır.

• Dördüncü faktör *vergi ve yönetime* ilişkin olup, 6 maddeyi kapsamaktadır.

5.3.3. Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Ölçeğin ve faktörlerin güvenilirliğini test etmek üzere ölçeğe ve faktör analizi sonucunda ortaya çıkan faktörlerin sahip olduğu maddelere yapılan Cronbach’s Alfa güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3: Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Faktör	Madde Sayısı	Cronbach’s Alfa Katsayısı		
Vergi ve Hizmet Sunumu	9	0.930		
Vergi ve Saydamlık	7	0.870		
Vergi ve Demokrasi	6	0.809		
Vergi ve Yönetim	6	0.755		
Ölçek	İlk Analiz	Madde Çıkarma Sonrası Analiz	İlk Analiz	Madde Çıkarma Sonrası Analiz
	32	28	0.921	0.940

Tablo 3 incelendiğinde, Cronbach's Alfa katsayısı (α)² 0.940 olduğu için ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Faktör bazında bakıldığında Cronbach's Alfa katsayısının 0.755 ile 0.930 arasında değerler aldığı görülmektedir. Bu duruma göre, her bir faktörün güvenilirliğinin kabul edilebilir seviyede olduğu anlaşılmaktadır.

5.3.4. Mükelleflerin Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algı düzeylerini yansıtan verilerin ortalama ve standart sapmalarına ilişkin bilgi Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4: Algı Düzeyi Ortalamaları

No	Faktörler ve Maddeler	Grup A		Grup B	
		Ort.	SS.	Ort.	SS.
Faktör 1: Vergi ve Hizmet Sunumu					
1	Ödenen vergiler, vatandaşlara hizmet olarak tekrar geri dönmektedir.	2.9870	1.43747	2.5945	1.12762
2	Sunulan kamu hizmetleri, toplumun genelini memnun etmektedir.	2.9553	1.38874	2.4481	1.02479
3	Vatandaşlar, ödediği verginin karşılığını yeterince almaktadır.	2.5122	1.39698	2.2036	1.01759
4	Ödenen vergiler, toplumun ortak ihtiyaç duyduğu alanlara harcanmaktadır.	3.0937	1.58496	2.3736	1.05120
5	Devlet, vergi ile ilgili konularda vatandaşları yeterince bilgilendirmektedir.	2.6351	1.32851	2.2045	1.02362
6	Eğitim alanında yapılan uygulamalar toplumun genelini memnun etmektedir.	2.5835	1.30627	2.1165	1.04991
7	Sağlık alanında yapılan uygulamalar toplumun genelini memnun etmektedir.	3.2502	1.40064	2.6840	1.20522

² Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda Cronbach's Alfa katsayısı genel olarak aşağıdaki şekilde değerlendirilir (İslamoğlu ve Almaçık, 2013:278):

- $0,00 < \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- $0,41 < \alpha < 0,60$ ise ölçek güvenilirliği düşüktür.
- $0,61 < \alpha < 0,80$ ise ölçek güvenilirliği kabul edilebilir seviyededir.
- $0,81 < \alpha < 1,00$ ise ölçek güvenilirliği yüksektir.

8	Sosyal güvenlik alanında yapılan uygulamalar toplumun genelini memnun etmektedir.	2.7531	1.30317	2.4990	1.11241
9	İstihdam alanında yapılan uygulamalar toplumun genelini memnun etmektedir.	2.1259	1.24579	2.1500	1.00694
Faktör 2: Vergi ve Saydamlık					
10	Vatandaşlar seçmen olarak, ödediği verginin nerede-nasıl kullanıldığını oy sandığında sorgulamaktadır.	1.8785	1.13994	2.1081	1.22548
11	Vergiler toplanırken vatandaşlara karşı şeffaf davranılmaktadır.	1.9135	1.15040	2.2444	1.22917
12	Toplanan vergiler harcanırken vatandaşlara karşı şeffaf davranılmaktadır.	1.8402	1.14059	2.0227	1.14929
13	Kamu kaynakları kullanılırken vatandaşlara hesap verilebilmektedir.	1.8597	1.14498	1.9865	1.07660
14	Vatandaşlar, ödediği vergilerin nereye-nasıl harcandığını bilebilmektedir.	2.4212	1.44199	1.8944	1.05745
15	Genel olarak, toplumda kimlerin ne kadar vergi ödediği bilinebilmektedir.	2.6715	1.43858	2.2744	1.15401
16	Vergilendirmede vatandaşların gönüllü uyumu esas alınmaktadır.	2.4129	1.35476	2.1051	1.04809
Faktör 3: Vergi ve Demokrasi					
17	Vergi ödemek, vatandaşların devlete olan bağlılığını göstermektedir.	3.0008	1.34013	3.0488	1.31201
18	Vergilendirme ile demokrasi arasında sıkı bir ilişki vardır.	2.2529	1.29164	2.6126	1.22387
19	Vergilendirme, demokrasinin gelişmesi için önemli bir araçtır.	2.7459	1.32711	2.7500	1.21891
20	Vatandaşlar, demokratik hak ve özgürlükleri karşılığında vergi ödemektedir.	2.4772	1.24150	2.4876	1.20988
21	Vergi ödemek, vatandaşlara toplumu ilgilendiren konularda söz sahibi olma hakkı vermektedir.	2.1313	1.27831	2.3430	1.23099
22	Vergi ödemek, vatandaşlara devletten hesap sorma hakkı vermektedir.	2.1208	1.38030	2.2706	1.25449
Faktör 4: Vergi ve Yönetim					
23	52 milyon seçmen arasında her seçmenin sahip olduğu bir oy önemlidir.	3.4526	1.50699	4.1108	1.24729
24	Demokrasi sağlıklı işlemektedir.	1.9972	1.18530	2.2923	1.17753

25	Toplanması gereken vergilerin tamamı tahsil edilebilmektedir.	1.7770	1.07649	1.8712	1.01732
26	Kamu hizmetleri sunulurken toplanan vergiler israf edilmemektedir.	2.2163	1.26173	2.2716	1.11875
27	Vergilendirmede vatandaşların ödeme gücü dikkate alınmaktadır.	1.8708	1.11374	2.1474	1.12807
28	Vergilerin tam ve zamanında ödenip ödenmediğini tespit etmek için vatandaşlar düzenli olarak denetlenmektedir.	2.3426	1.24780	2.4566	1.09079

* Grup A: Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler; Grup B: Ücret geliri elde eden mükellefler

** Ölçek: 1=Kesinlikle Katılmıyorum, ..., 5=Kesinlikle Katılıyorum

Tablo 4 incelendiğinde; ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin algı düzeyi ortalamasının en yüksek olduğu maddenin “... her seçmenin sahip olduğu bir oy önemlidir” olduğu görülmektedir. Bu ortalama mükellefler için sırasıyla $\bar{X}=3.4526$ ve $\bar{X}=4.1108$ 'dir. En düşük ortalamaya sahip madde de her iki mükellef grubu içinde aynı olup bu madde “*toplanması gereken vergilerin tamamı tahsil edilebilmektedir*” maddesi olmuştur. Bu madde için ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerde ortalama $\bar{X}=1.7770$ iken ücretliler için $\bar{X}=1.8712$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 5'te faktör analizi sonrasında ortaya çıkan faktörlerin ortalama ve standart sapmalarına ilişkin bilgiye yer verilmektedir.

Tablo 5: Faktörlere İlişkin Ortalamalar ve Standart Sapmalar

Faktör	Grup A		Grup B	
	Ort.	SS.	Ort.	SS.
Vergi ve Hizmet Sunumu	2.7662	1.12491	2.3637	0.83192
Vergi ve Saydamlık	2.1425	0.94346	2.0912	0.87318
Vergi ve Demokrasi	2.4548	0.92975	2.5854	0.89844
Vergi ve Yönetim	2.2761	0.86382	2.5250	0.72742
Ölçek	2.4099	0.77951	2.3913	0.70983

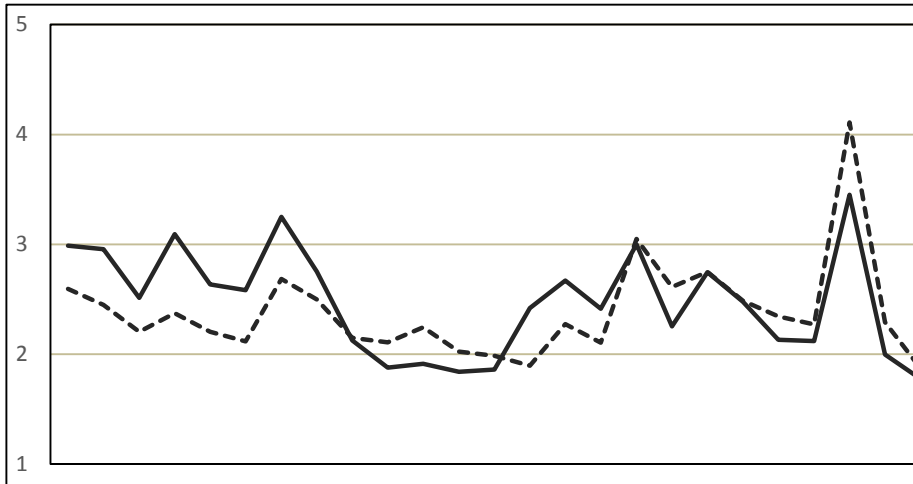
* Grup A: Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler; Grup B: Ücret geliri elde eden mükellefler

** Ölçek: 1=Kesinlikle Katılmıyorum, ..., 5=Kesinlikle Katılıyorum

Tablo 5 incelendiğinde; ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin en yüksek algı düzeyi ortalaması, *vergi ve hizmet sunumu* boyutunda $\bar{X}=2.7662$ olarak, ücret geliri elde eden mükellefler için *vergi ve demokrasi* boyutunda $\bar{X}=2.5854$ olarak hesaplanmıştır. Algı düzeyi ortalamasının en düşük olduğu boyut ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerde $\bar{X}=2.1425$ ortalamayla ve ücret geliri elde eden mükelleflerde $\bar{X}=2.0912$ ortalamayla *vergi ve saydamlık* olmuştur. Algı düzeyi ortalamalarının ortalamasına bakıldığında ise ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler için hesaplanan $\bar{X}=2.4099$ ortalama değeri ile ücret geliri elde eden mükellefler için hesaplanan $\bar{X}=2.3913$ ortalama değerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Grafik 1'de ise ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algı düzeylerinin profili yer almaktadır.

Grafik 1: Algı Düzeylerinin Profili

* Grup A: Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler; Grup B: Ücret geliri elde eden mükellefler

** Ölçek: 1=Kesinlikle Katılmıyorum, ..., 5=Kesinlikle Katılıyorum

*** Yatay eksen *madde numaraları*, dikey eksen *katılma dereceleri* yer almaktadır.

Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algı düzeylerinin faktör analizi sonucunda ortaya çıkan faktörler açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğinin analiz edilebilmesi için öncelikle analiz yöntemine karar verilebilmesi gerekmektedir. Bunu yapabilmek için parametrik testlerin varsayımlarından verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığına bakılmıştır. Faktörlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiş; buna göre her bir faktör için hesaplanan değer 0.05 anlamlılık düzeyinden küçük bir değerde olduğu tespit edilmiş, dolayısıyla istatistiksel anlamda faktörlerin normal dağılıma sahip olmadığı tespit edilmiştir. Normal dağılıma sahip olmadığı için faktörler, parametrik olmayan verilere uygulanan Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir.

Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algı düzeyleri arasında faktör analizi sonucunda elde edilen dört faktör bazında farklılık olup olmadığı aşağıdaki hipotezler kapsamında test edilmiştir.

$H_{01, 02, 03, 04}: B_{1, 2, 3, 4} = 0$ (Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin sırasıyla vergi ve hizmet sunumu, vergi ve saydamlık, vergi ve demokrasi ve vergi ve yönetim boyutuna ilişkin alguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.)

$H_{a1}: B_1 \neq 0$ (Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergi ve hizmet sunumu boyutuna ilişkin alguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.)

$H_{a2}: B_2 \neq 0$ (Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergi ve saydamlık boyutuna ilişkin alguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.)

$H_{a3}: B_3 \neq 0$ (Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergi ve demokrasi boyutuna ilişkin alguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.)

$H_{a3}: B_3 \neq 0$ (Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergi ve yönetim boyutuna ilişkin alguları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.)

ilişkin algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.)

Buna göre; mükelleflerin vergiye ve siyasal katılıma ilişkin algı düzeylerinin dört faktör bakımından karşılaştırılmasına yönelik yapılan Mann-Whitney U test sonuçları Tablo ...'de yer almaktadır.

Tablo 6: Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Faktör	Sıra Ortalaması		Mann-Whitney U Testi		
	Grup A	Grup B	Z değeri	P	H ₀ Kabul/Red
Vergi ve Hizmet Sunumu	323.70	266.05	-4.097	0.000	H ₀₁ Red
Vergi ve Saydamlık	293.60	288.22	-0.383	0.702	H ₀₂ Kabul
Vergi ve Demokrasi	276.01	301.17	-1.789	0.074	H ₀₃ Kabul
Vergi ve Yönetim	257.83	314.56	-4.036	0.000	H ₀₄ Red

* $\alpha=0.05$; z tablo değeri= 1.96

** Grup A: Ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler; Grup B: Ücret geliri elde eden mükellefler

*** Ölçek: 1=Kesinlikle Katılmıyorum, ..., 5=Kesinlikle Katılıyorum.

Tablo 6'da yer alan Mann-Whitney U test sonuçları incelendiğinde; *vergi ve hizmet sunumu* boyutu için z değeri -4.097 ve istatistiksel anlamlılık düzeyi 0.000 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre, 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak boş hipotez (H₀₁) reddedilmektedir. Buna göre, ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergi ve hizmet sunumu boyutuna ilişkin algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğu anlaşılmaktadır (H_{a1}: B₁ ≠ 0). Farklılığın yönü için iki grubun sıra ortalamalarının hangisinin daha büyük olduğuna bakıldığında, ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin sıra ortalamasının 323.70; ücret geliri elde eden mükelleflerin sıra ortalamasının ise 266.05 olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda vergi ve hizmet sunumu boyutunda ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin algı düzeylerinin ücret geliri elde eden mükelleflere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Kamu hizmetlerinin karşılığında alınan vergi, bireylerin bu hizmetlerden yararlanma düzeyleri dikkate alınmadan ödeme gücü ölçütüne göre alınmaktadır. Vergi, esas itibariyle karşılıksız yapılan bir ödeme olsa da bireylerin ödedikleri vergiler karşılığında kendilerine sunulan kamu hizmetlerinden yararlanma düzeyleri vergiye karşı tepkilerini belirleyebilmektedir. Bireylerin gelirlerinde bir azalma yaratan ve bu özelliği sebebiyle bireyler tarafından mali bir yük olarak görülebilen verginin bireylere hizmet olarak geri dönmesi vergiye bakış açılarını olumlu yönde değiştirecektir. Sunulan hizmetlerden bireylerin doğrudan ve yeterince yararlanabilmeleri ve hizmetlerin kalitesi ve devletin bu hizmetleri sunmadaki başarısından duyulan memnuniyet, mükelleflerin vergiye ilişkin algılarını etkileyecek dolayısıyla da vergi bilinçlerini artıracaktır. Vergi bilincine sahip mükellef, ödediği vergiler karşılığında devlet tarafından kendilerine sunulan hizmetlerin bir nevi takipçisi olacak ve hizmetlerin niteliğini ve yeterliliğini sorgulayacaktır. Analiz sonuçlarına göre, beyan yoluyla vergilendirilen ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin, bu yöndeki algılarının ve bilinçlerinin tevkifat yoluyla vergilendirilen ücretlilere nazaran daha yüksek olduğu varsayımı istatistiksel olarak desteklenmektedir.

Vergi ve saydamlık boyutu için z değeri -0.383 ve istatistiksel anlamlılık düzeyi 0.702 olarak hesaplanmıştır. Buna göre, 0.05 anlamlılık düzeyinde boş hipotez (H_{02}) reddedilememektedir. Diğer bir ifadeyle, ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergi ve saydamlık boyutuna ilişkin algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($H_{02}: B_2 = 0$). Vergi bilincine sahip bireyler, ödedikleri vergilerin nerede-nasıl kullanıldığını bilmek isterler. Bireylerin demokrasinin de gereği olarak ödedikleri vergilerin denetimini yapabilmesi için devlet yönetiminin şeffaf olması, topladığı vergileri nerede, ne amaçla kullandığını kamuoyuyla paylaşması gerekir. Kamu kaynaklarının kullanımında saydam ve hesap verebilir olma, kamu mali yönetiminin önemli ilkelerindendir. Bu özelliklere sahip bir yönetim şekli, aynı zamanda bireylerin devlete güven duymasını sağlayacak ve bireylerin vergiye karşı algılamalarını değiştirecektir. Ayrıca, bireylerin kimlerden, ne kadar vergi toplandığını bilebilmesi ödedikleri vergiler ile toplumdaki diğer bireyler tarafından ödenen vergileri kıyaslayabilmelerine imkân sağlayacaktır. Bu şekilde, bireylerin vergiye ilişkin adalet algılamaları da değişecektir. Analiz sonuçlarına göre, ticari kazanç ve serbest meslek kazancı ile ücret geliri elde eden mükelleflerin her iki mükellef grubu için de en düşük ortalamaya sahip olan vergi ve saydamlık boyutuna ilişkin algıları arasında farklılık bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Vergi ve demokrasi boyutu için z değeri -1.789 ve istatistiksel anlamlılık düzeyi 0.074 olarak hesaplanmıştır. Buna göre 0.05 anlamlılık düzeyinde boş hipotez (H_{03}) reddedilememektedir; elde edilen test sonucuna göre ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergi ve demokrasi boyutuna ilişkin algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($H_{03}: B_3 = 0$). Demokratik rejimlerde kamusal mal ve hizmetlerin arzının belirlendiği siyasal karar alma sürecine seçmenler doğrudan veya dolaylı olarak katılım sağlayabilmektedir. Temsili demokraside, bu hakkın kullanımı seçmenler tarafından belirlenen temsilciler vasıtasıyla yani dolaylı olarak gerçekleşmektedir. Bireyler, kamusal kararlara ilişkin tercihlerini oylama mekanizmasıyla yansıtmakta ve seçim yoluyla iktidara gelen siyasal partiler de seçmenlerin tercihlerini dikkate alarak kamu hizmeti sunmaktadır. Demokratik siyasal karar alma sürecinde önemli bir unsur olan seçmenlerin tercihlerinin doğru yansıtılabilmesi toplumsal tercihlerin isabetli bir şekilde ortaya konabilmesi açısından önem arz etmektedir. Seçmenlerin devlet politikaları ve partilerin programları hakkında bilgi sahibi olması, söz konusu politikaları takip etmesi ve değerlendirmesi ve bu bilinçle oy kullanması halinde toplumsal tercihler siyasal sürece doğru bir şekilde yansiyabilecek ve ancak bu şekilde sağlıklı bir demokrasiden söz edilebilecektir. Analiz sonuçlarına bakıldığında, ticari kazanç ve serbest meslek kazancı ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergi ve demokrasi boyutuna ilişkin algıları arasında bir farklılık bulunmadığı anlaşılmaktadır. Ancak, ücret geliri elde edenlerin en yüksek ortalamaya sahip olduğu boyutun vergi ve demokrasi boyutu olduğu ilgili tablolardan (bkz. Tablo 5) görülmektedir. Seçmenlerin eğitim seviyesinin yüksek olması parti programları hakkında bilgi sahibi olma olasılığını artırdığından (Şener, 2007:172) ankete katılan mükelleflerden ücret geliri elde edenlerin eğitim seviyesinin ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflere göre daha yüksek oluşunun algı ortalamalarının daha yüksek olmasında etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Vergi ve yönetim boyutu için z değeri -4.036 ve istatistiksel anlamlılık düzeyi 0.000 olarak hesaplanmıştır. Buna göre, 0.05 anlamlılık düzeyinde boş hipotez (H_{04}) reddedilmektedir. Yapılan test sonucuna göre ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile ücret geliri elde eden mükelleflerin vergi ve yönetim boyutuna ilişkin algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($H_{a4}: B_4 \neq 0$). Farklılığın yönü için iki grubun sıra ortalamalarının hangisinin daha büyük olduğuna bakıldığında ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin sıra ortalamasının 257.83; ücret geliri elde eden mükelleflerin sıra ortalamasının

ise 314.56 olduğu görülmektedir. Bu durumda ücret geliri elde eden mükelleflerin algı düzeylerinin ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Demokraside, her birey tek ve eşit oya sahiptir. Toplumda alınacak kararların belirlenmesinde tek bir oyun rolünün ufak olduğu düşünülebilir. Bireyler, tek bir oyun siyasal kararların belirlenmesi açısından önemli olmadığını düşünürlerse siyasal sürece ilgi duymayabilirler (Aktan ve Dileyci, 2006:115). İlgisiz bir seçmenin varlığı, siyasal katılımın sağlıklı bir şekilde sağlanmadığı anlamına gelir. Bireylerin, sahip olduğu oyun önemli olduğunu düşünmeleri bu bakımdan önemlidir. Ayrıca, demokrasinin varlığı ve sağlıklı işleyişi, mükelleflerin siyasal yönetime güvenini sağlayacak ve vergiye ilişkin algılamalarını olumlu yönde etkileyecektir. Aynı zamanda, kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması ve toplanan vergilerin kamu hizmetlerine dönüştürülürken israf edilmemesi mükelleflerin vergiye karşı tutumunu da önemli ölçüde etkilemektedir. Söz konusu unsurların dikkate alındığı bir vergi yönetimi, vergi uygulamalarının da sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacaktır. Ayrıca, devletin toplaması gereken vergileri tahsil edebilmesi ve ödenmeyen vergilerin denetlenmesi, bireylerin vergilerini tam ve zamanında ödemeyenler karşısında adaletsiz bir konumda olduklarını düşünmemelerini sağlayacaktır.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Temsili demokraside siyasal karar alma süreci içerisinde dolaylı olarak yer alan seçmenlerin devletle aralarında maddi bir bağ olan vergi konusundaki tutum ve davranışları, yönetimin demokratikliği ve demokrasinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Vatandaşlık bilincine sahip seçmen ve mükelleflerin davranışı vergi bilinci ile birleştiğinde tercihlerinin siyasal karar alma sürecine yansıtılması daha sağlıklı olacaktır. Ödediği verginin denetimini, devlet politikalarını takip etme ve değerlendirme suretiyle yapan ve oylarını bu bilinçle kullanan bireyler devlet yönetiminin de şeffaf ve hesap verebilir olmasını bekleyecektir.

Çalışmada, beyan yoluyla vergilendirilen ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde eden mükelleflerin, tevkifat yoluyla vergilendirilen ücretlilere göre beyanname verme ve vergiye ilişkin şekli ödevlerinin bulunması bakımından vergi yükünü daha yoğun hissettikleri, dolayısıyla vergi ve vatandaşlık bilinci içerisinde hareket edecekleri varsayılmakta ve

söz konusu iki mükellef grubu arasında bu bakımdan bir farklılık olup olmadığı yüz yüze yapılan anket yöntemiyle araştırılmaktadır.

Araştırmada ele alınan değişkenler, yapılan analizler sonucunda *vergi ve hizmet sunumu*, *vergi ve saydamlık*, *vergi ve demokrasi* ve *vergi ve yönetim* olarak dört boyut altında toplanmıştır. Beyan yoluyla vergilendirilen mükelleflerin algı düzeylerinin en yüksek *vergi ve hizmet sunumu* boyutunda, tevkifat yoluyla vergilendirilen mükelleflerin ise *vergi ve demokrasi* boyutunda gerçekleştiği tespit edilmiştir. Her iki mükellef grubunun *vergi ve saydamlık* boyutuna ilişkin algılarının ise en düşük seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Analiz sonrasında ortaya çıkarılan boyutlar açısından beyan ve tevkifat yoluyla vergilendirilen mükellefler arasında bir farklılık bulunup bulunmadığı incelenmiş; *vergi ve hizmet sunumu* boyutuna ilişkin algılar bakımından beyan yoluyla vergilendirilen mükellefler lehine, *vergi ve yönetim* boyutuna ilişkin algılar bakımından tevkifat yoluyla vergilendirilen mükellefler lehine istatistiksel olarak farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. *Vergi ve saydamlık* ve *vergi ve demokrasi* boyutları bakımından ise iki grubun algıları arasında istatistiksel olarak bir farklılığı rastlanmamıştır.

Elde edilen bulgular, beyan yoluyla vergilendirilen mükelleflerin tevkifat yoluyla vergilendirilen mükelleflere göre ödedikleri vergi ve karşılığında kendilerine sunulan kamu hizmetlerini sorgulayabilme bilincine sahip oldukları varsayımını istatistiksel olarak desteklemektedir. Diğer taraftan da tevkifat yoluyla vergilendirilen mükelleflerin çoğunluğunun ne kadar vergi ödediklerini bilmediklerini bildirmesine karşın *vergi ve demokrasi* boyutuna ilişkin algı düzeyinin beyan yoluyla vergilendirilen mükelleflere göre daha yüksek olması dikkat çekmektedir. Ankete katılan tevkifat yoluyla vergilendirilen mükelleflerin eğitim seviyesinin daha yüksek olmasının bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olabileceği düşünülmektedir. Ancak, demokratik süreçteki hak ve rollerinin bilincinde olmalarına rağmen mükelleflerin ödedikleri verginin miktarı hakkında bilgi sahibi olmaması, ödenen vergilerin denetimini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmelerini olumsuz yönde etkileyebilir. Sonuç olarak, gelir vergisi ödeyen bütün mükelleflerin beyanname kapsamına alınmasının hem demokratik bilincin yerleşmesini sağlayacağı hem de var olan bilinci pekiştireceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akdoğan, A. (2011). *Kamu maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aktan, C. C., Dileyici D. ve Saraç, Ö. (2002). *Vergi, zulüm ve isyan*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Aktan, C. C. (2006). "Vergi psikolojisinin temelleri ve vergi ahlakı". C. C. Aktan, D. Dileyici, İ. Y. Vural. (Ed.). *Vergileme ekonomisi ve vergileme psikolojisi*. (s. 125-136). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aktan, C. C. ve Çoban, H. (2006). "Vergileme ekonomisi ve vergileme psikolojisi perspektiflerinden vergiye karşı tutum ve davranışları belirleyen faktörler". C. C. Aktan, D. Dileyici, İ. Y. Vural. (Ed.). *Vergileme ekonomisi ve vergileme psikolojisi*. (s. 137-157). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aktan, C. C. ve Dileyici D. (2006). "Devlet niçin başarısız? Kamu ekonomisindeki etkinsizliklerin kaynakları". C. C. Aktan, D. Dileyici, İ. Y. Vural. (Ed.). *Kamu ekonomisi ve kamu politikası*. (s. 103-134). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aktan, C. C., Ağcakaya, S. ve Dileyici D. (2009). "Kamu maliyesinde hesap verme sorumluluğu ve mali saydamlık". C. C. Aktan ve D. Dileyici. (Ed.). *Kamu maliyesi*. (s. 249-263). İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Alm, J., McClelland, G. H. and Schulze, W. D., (1999). Changing the social norm of tax compliance by voting. *KYKLOS*, 52 (2), 141-171.
- Alm, J. and Torgler. B. (2006). Culture differences and tax morale in the United States and in Europe. *Journal of Economic Psychology*, 27, 224-246.
- Anadolu Üniversitesi. (2009). *İstatistik*, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1448 Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 771. Eskişehir.
- Bağdigen, M. (2001) "Belediyelerde bütçe talebinin kamu tercihi kuramı çerçevesinde ampirik analizi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 15-33.
- Bulutoglu, K. (2008). *Kamu ekonomisine giriş: Demokraside devletin ekonomik bir kuramı*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Çataloluk, C. (2008). Vergi karşısında mükelleflerin tutum ve davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 213-228.
- Çelikkaya, A. (2002). Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu etkileyen faktörler. *E-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*. Web: <http://www.e-akademi.org/makaleler/acelikkaya-1.htm>. (Erişim tarihi: 23.12.2014)
- Edizdoğan, N. (2007). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- İslamoğlu, A.H. ve Almaçık, Ü. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- MEB. (2011). *Örnekleme*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın No: 462I00011. Ankara.

- Muter, N., Sakınç S. ve Çelebi A.K. (1993). *Mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışları araştırması*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Yayınları.
- Mutluer, M. K., Öner E. ve Kesik A. (2010). *Teoride ve uygulamada kamu maliyesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ömürbek, N., Çiçek, H. G. ve Çiçek, S. (Temmuz-Aralık 2007). Vergi bilinci üzerine bir inceleme: Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan anketin bulguları. *Maliye Dergisi*, 153, 102-122.
- Pınar, A. (2000). Vergilemenin siyasal iktisadı: Literatüre bir bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 55 (2), 97-111.
- Sağbaşı, İ. ve Başoğlu, A. (2005). İlköğretim çağındaki öğrencilerin vergileri algılaması: Afyonkarahisar ili örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 7 (2), 123-144.
- Sağlam, M. (Ocak-Haziran 2013). Vergi algısı ve vergi bilinci üzerine bir araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinde vergi algısı ve bilinci. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 315-334.
- Sekaran, U. and Bougie, R. (2010). *Research Methods for Business: A Skill-Building Approach*, New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Şener, O. (2007). *Teori ve uygulamada kamu ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Torgler, B. (2003). Tax morale and institutions. *CREMA Working Paper Series*, 9, Basel.
- Torgler, B. (2005). Tax morale and direct democracy. *European Journal of Political Economy*, 21,525-531.
- Tunçer, M. (2005). *Vergi yardımcılarının vergi uyumuna etkisi*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7 (1), 217-228.
- Yeniçeri, H. (2004). “Beyan esasına dayanan vergilerde vergi kayıp ve kaçaklarının psikolojik nedenlerinin tespitine yönelik bir araştırma”. 19. *Türkiye Maliye Sempozyumu Türkiye’de vergi kayıp ve kaçakları, izlenmesi yolları*, (ss. 908-927), 10-14 Mayıs 2004. Antalya.
- Yüce, M. (2006-2007). Eski Sovyet Birliği ülkelerinde mükelleflerin vergiye bakışı üzerine bir çalışma. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 31, 65-81.
- Zenginobuz Ü., Adaman, F., Gökşen, F., Savcı, Ç. ve Tokgöz, E. (2010). *Vergi, temsiliyet ve demokrasi ilişkisi üzerine Türkiye’de vatandaşların alguları*. İstanbul: Açık Toplum Vakfı Yayınları.